

Sikeres zuhanás

Kétfejű gyufa. Válogatás négy kortárs román magángyűjteményből

PATAKI GÁBOR

Új Budapest Galéria (Bálna), 2018. V. 27-ig

Yves Klein 1960-ban – mintegy megelőlegezve a korlátlan szabadság illúzióját nyújtó 60-as éveket – ha virtuálisan is, de elrugaszkodott egy francia kisváros emeleti balkonjáról, s fittyet hányva a nehézségi erőnek, repülni kezdett... A címe alapján *Három másodperccel később* (s 54 év múlva) kelet-európai kollégája, Ciprian Mureşan nagyot placcsan egy erdélyi kisváros kövezetén. A neoavantgárd utópiák látványos zárójelbe tétele s a metsző irónia mellett azonban a fájdalom lesz az egyik főszereplő, hiszen Európa eme nyavalyásabb

fotó: Berényi Zsuzsa

ANDRA URSUTA: *Cím nélkül*, 2015, Aqua-resin
0.5 Gyűjtemény, HUNGART © 2018

sorsú szegletén sokkal többet kockáztatott az egyszeri művész, sokkal könnyebb volt (?) különböző magasságokból (virtuálisan s néha ténylegesen) ki- és lezuhannia, akár a belbiztonsági szervek jóindulatú asszisztálásától kísérve.

Ha nem is ennyire kiélezett „csattanóval” ellátva, de számos hasonlóan tanulságos mű fogadja a látogatót a Bálna *Kétfejű gyufa* című, négy kortárs román magángyűjteményből válogató kiállításán. Az 1998-as, elsősorban az ortodox hagyományokra s Brâncuşira visszavezethető transzcendens-neobizantin modernnek kiállítására (*Színeváltozások*) s a Kolozsvári Iskola 2012-es bemutatója után most egy vállaltan szubjektív kurátori koncepció prizmáján keresztül pillanthatunk rá az utolsó öt évtized modern/kortárs román művészetére. Mindenesetre újabb alkalmat adva arra, hogy feltegyük a kérdést: miként lehet, hogy egy kétségkívül izgalmas, de még az e tekintetben nem túl izmos magyarnál is jóval szerényebb társadalmi beágyazottságú avantgárd múlttal rendelkező s a miénknél jóval represszívebb, kíméletlenebb diktatúrától szabaduló művészet miként ízesülhetett ilyen gyorsan és sikeresen a nemzetközi erővonalakhoz? Vakszerencse, az átütő tehetségek tömeges jelentkezése vagy gondosan felépített stratégia kellett ahhoz, hogy jószerevel nincs ma komoly nemzetközi kiállítás román résztvevő nélkül, hogy a kolozsvári Ecsetgyár művészeit a lipcseiekkel együtt emlegetik, hogy a Plan B Berlin egyik fontos galériájává válhatott?

fotó: Berényi Zsuzsa

MIRCEA SUCIU: *Hajolj meg*, 2007, olaj, vászon
R.B. Gyűjtemény, HUNGART © 2018

Egyértelmű választ persze erre a kérdésre nem is lehet adni. Mindenesetre a négy gyűjtemény és tulajdonosaik részben megjelenítik a sikerhez vezető utat is. A Plan B

Fotó: Berényi Zsuzsa

elévülhetetlen szerepet játszott Kolozsvár művészeti centrummá válásában s nemzetközi befuttatásában, Mircea Pinte pedig 2004 óta gyűjti az iskola ikonikus műveit. A temesvári ingatlanmilliárdos, Ovidiu Șandor focicsapatok helyett városa egyre jelentősebb biennáléját, az Art Encounters-t finanszírozza inkább. Elkötelezett gyűjtő a bukaresti Răzvan Bănescu is, mellesleg temesvári kollégájával együtt a Tate nemzetközi tanácsadó testületének tagja. Bár a Bálna mostani kiállításának kurátora, Diana Marincu (a magyar társkurátor Szegedy-Maszák Zsuzsanna volt) az egyéni kezdeményezések fontosságát hangsúlyozza, úgy tűnik, a román szcéna szereplői mégiscsak együtt tudnak dolgozni a projekt működtetésének érdekében, s mindez az állami és önkormányzati kulturális irányítás jóindulatú támogatása mellett történik.

A kurátori koncepció tudatosan mixelte össze a négy gyűjtemény anyagát, s a topográfiai vagy kronológiai elvek helyett öt tematikus (például Önreflexiók, A csend temploma) vagy emocionális-hangulati (Az úr pereme) egységbe szortírozta a műveket. Ezek a hol jobban, hol kissé véletlenszerűen szerveződő blokkok tényleg változatossá, néha kifejezetten látványossá teszik a kiállítást, de közben óhatatlanul elfedik a történeti folyamatokat. A kiállítással ismerkedő érzékenyebb receptorú látogató először csak azt érzi, hogy Ana Lupaș „áldozati ingének, Ion Grigorescu Tutankhamon, a mindenkori abszolút uralkodó maszkját sem lenyelni, sem kiköpni nem tudó önarcképének, Ștefan Bertalan vagy Geta Brătescu munkáinak

IOANA NEMES: *A fehér csapat (Sátán)*, 2009, szőr, bőr, szarv, arany, apoxid
O.S. Gyűjtemény, HUNGART © 2018

valami „stichje” van, kopottságukkal, a bennük rejlő csendes heroizmussal kissé kirínak környezetükből, s csak a képcédulák adatainak elolvasása után lesz bizonyos benne, hogy ezek a munkák bizony 89 előtt, a bornírt és kegyetlen diktatúra reménygyilkos éveiben, mintegy „annak ellenére” születtek. Egyszerűen méltánytalan a teljesen más szituációban született társaikkal vegyíteni őket bármiféle valós vagy esetleges analógia, összecsengés kedvéért.

MIRCEA CANTOR: *Gyémántkukorica*, 2005, öntött kristály, kartonpapír, posztamens
M.P. Gyűjtemény, HUNGART © 2018

Fotó: Berényi Zsuzsa

Fotó: Berényi Zsuzsa

RADU CIOCA: *Tárggyá válás*, 2013, beton, fa, fém
O.S. Gyűjtemény, HUNGART © 2018

MIRCEA CANTOR: *Kétfejű gyufa*, 2002-2003, A romániai szamosújvári gyufagyárban kézzel gyártott 20 ezer doboz gyufa
M.P. Gyűjtemény, HUNGART © 2018

Ez az eljárás végül azért nem lesz még jobban zavaró, mert a forradalom előtti művek amúgy is alulreprezentáltak a válogatásban (véltetően a gyűjteményekben is), s így aligha szolgáltathatnak erős referenciákat. A hangsúly a közelmúltra, a tegnapi és a jelenre, tehát a román művészet igazi sikerkorszakára helyeződött. Mindenesetre néhány kivétellel (például Victor Man) itt vannak a nagy nevek, amit azért is értékelünk kell, mert a román magángyűjtőknek egy-egy fontosabb Cantor-, Ghenie-, Perjovschi-mű megszerzéséért a nyugati kollektciókkal kell versenyezniük.

A sztárok között a legizgalmasabb anyagot Mureșan és Cantor művei közül válogatták. Mureșan a már említett Klein-parafraízis mellett egy szívszorító André Cadere-hommage-zsal szerepel. A fiatalon Párizsba emigrált román művész, a „botos ember” a 70-es évek konceptes neoavantgardjának jellegzetes figurája volt: a művészeti intézményrendszer ellen lázadva „festményszobrait”, a különböző színű csíkokkal festett hosszú farudakat a galériák falai helyett vállára véve s az utcán sétálva „állította ki”. Utólag persze az ő küzdelme is szélmalomharcnak bizonyult: a színes botok többsége ma már múzeumi leltári számot visel. Mureșan most egy róla szóló kötet valamennyi képének egy lapra rajzolásával emlékezik rá (amelyről bizonyára többünknek jut eszébe Esterházy Ottlik előtti tisztelgése az *Iskola a határon* szövegének lemásolásával).

Ahogy Cantor kristályokból kirakott kukoricacsövéből Bukta adoráló csutkái, génmódosított természetszörnyetegei juthatnak eszünkbe, bár a román művész ez esetben a részben nemzeti jelképnek s alaptápláléknak tekinthető növény kincssé, drágasággá mitizálásával persziflálja tárgyát. Másik, a kiállítás címadójaként szolgáló munkája sem tanulságok nélküli. A mindkét végükön gyújtófejjel ellátott pálcikák csak látszólag leszármazottai Man Ray szöges vasalójának vagy Oppenheim prémes csészéjének. Dadaista gesztus helyett akár használatba is vehető paradoxonok,

Fotó: Berényi Zsuzsa

inkább Erdély Miklós logikai csavarral ellátott konceptes bon mot-jainak rokonai. S talán az sem véletlen, hogy a paradoxonokat kedvelő gyűjtők örömeire az ilyen esetekben szokásos házilagos, egyedi kivitelezés helyett a szamosújvári gyufagyár 20 ezer dobozt gyártott le a találmányból. Amúgy hasonlóan ironizál a művészeti élet hierarchikus viszonyain Crisiti Pogacean is, aki arra „kényszerítette” galériását, hogy

APPARATUS 22: *Vegyel nekem rejtelmet*, 2015, fa, szőrbundák, neon felirat
HUNGART © 2018

MIRCEA CANTOR: *Afrika és Ázsia által támogatott Európa*, 2009, c-print
O.S. Gyűjtemény, HUNGART © 2018

dacolva a szélllel, a művész dicsőségét hirdető zászlóval mássza meg a Moldoveanu-csúcsot, s így Románia legmagasabb pontján rója le háláját a gyümölcsöző üzleti kapcsolatokért.

Van még néhány látványos, hatásos installáció is. Az egyébként szigorú posztkonceptualistaként működő, fiatalon elhunyt Ioana Nemeş *Fehér csapata* az aranyozott fogú szarvas pásztormaszkjaival talán ironikus utalás a román nép több évezredes szerves, a tájjal egybeforrott, mitikus mélységű helybenlakását hirdető 20. századi elméletekre, így Blaga „mioritikus terére” (*A Miorița* /Báránka/ a nemzettudatban kultikus szerepet játszó népballada). Az Apparatus 22-csoport *Vegyel nekem rejtelmet* című együttese a neonfelirattal és a neobarokk ágyvégre akasztott pompázatos, stólaszerű szőrmebundával meglehetősen hideglelősen szemlélteti a román társadalomban bekövetkezett – s mutatis mutandis egész térségünkre jellemző – változásokat, a hiánygazdaság romjain felépült torz, gyorsan parvenüvé váló fogyasztási szokásokat.

S a festményeken mindeközben feltűnnek a magányos, a nagyvárosi környezetben is végletesen atomizált figurák. Mircea Suci, Șerban Savu, Michele Bressan hősei néma fájdalommal vagy épp furcsa non-chalante-szal hordják elidegenedettséget, Adrian Ghenie *A fal* (2004) című képe mintha a Sztrugackij-testvérek negatív utópiájából lépett volna elő.

A további névsorolvasás helyett: izgalmas, fontos és tanulságos kiállítást láthatunk, egy dinamikus, önmaga értékeit felismerő s azt a világgal elismertetni is tudó művészeti közeg produktumát.

ANA LUPAȘ: *Identitás ing* (második generáció), 1969, szövet, cérna, izzadság, vér
O.S. Gyűjtemény, HUNGART © 2018